

7. ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Омельченко А. В., канд. юрид. наук, доцент,
завідувач кафедри цивільного та трудового права

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ НАУКОВО-ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Науково-інноваційна складова в діяльності вищих навчальних закладів у сучасних умовах набуває все більшої ваги та актуальності. Важливими є питання організаційно-правового забезпечення наукової та інноваційної діяльності у системі вищої школи.

Так, згідно із ст.1 Закону України «Про вищу освіту» від 17.01.2002 № 2984-III, вищий навчальний заклад — це освітній, **освітньо-науковий заклад**, який заснований і діє відповідно до законодавства про освіту, реалізує відповідно до наданої ліцензії освітньо-професійні програми вищої освіти за певними освітніми та освітньо-кваліфікаційними рівнями, забезпечує навчання, виховання та професійну підготовку осіб відповідно до їх покликання, інтересів, здібностей та нормативних вимог у галузі вищої освіти, а також здійснює **наукову та науково-технічну діяльність**.

Питання наукової та науково-технічної діяльності у вищих навчальних закладах врегульовані нормами розділу X Закону України «Про вищу освіту».

Слід зазначити, що наукова і науково-технічна діяльність у вищих навчальних закладах визнається невід'ємною складовою освітньої діяльності і здійснюється з метою інтеграції наукової, навчальної і виробничої діяльності в системі вищої освіти.

Наукова і науково-технічна діяльність вищих навчальних закладів забезпечується через: органічну єдність змісту освіти і програм наукової діяльності; спрямування фундаментальних,

прикладних досліджень і розробок на створення і впровадження нових конкурентоздатних техніки, технологій та матеріалів; створення стандартів вищої освіти, підручників та навчальних посібників з урахуванням досягнень науки і техніки; розвиток різних форм наукової співпраці (в тому числі міжнародної) з установами і організаціями, що не входять до системи вищої освіти, для розв'язання складних наукових проблем, впровадження результатів наукових досліджень і розробок; безпосередню участь учасників навчально-виховного процесу в науково-дослідних і дослідно-конструкторських роботах, що проводяться у вищому навчальному закладі; планування проведення і виконання науково-педагогічними працівниками наукових досліджень у межах основного робочого часу; залучення до навчально-виховного процесу провідних учених і науковців, працівників вищих навчальних закладів та інших наукових установ і організацій; організацію наукових, науково-практичних, науково-методичних семінарів, конференцій, олімпіад, конкурсів, науково-дослідних, курсових, дипломних та інших робіт учасників навчально-виховного процесу.

Слід зазначити, що наукова і науково-технічна діяльність у вищих навчальних закладах провадиться і фінансується відповідно до Законів України «Про вищу освіту», «Про освіту» та «Про наукову і науково-технічну діяльність». Як відомо, в межах своїх повноважень Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України розробляє згідно з законодавством пропозиції щодо обсягів бюджетного фінансування наукової та науково-технічної діяльності вищих навчальних закладів; здійснює управління у галузі наукової і науково-технічної діяльності, зокрема через державне замовлення, а також організує і забезпечує проведення наукової роботи як невід'ємної складової освітнього процесу у вищих навчальних закладах.

До виконання наукових і науково-технічних робіт у вищому навчальному закладі можуть залучатися наукові, педагогічні і науково-педагогічні працівники, інші працівники вищих навчальних закладів, особи, які навчаються у вищому навчальному закладі, а також фахівці інших організацій.

Наукова і науково-технічна діяльність у вищому навчальному закладі може також здійснюватися на підставі договору.

Слід зазначити, що вищий навчальний заклад третього або четвертого рівня акредитації, що провадить наукову діяльність, проходить державну атестацію відповідно до ст. 11 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність».

Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 13.12.1991 № 1977-ХІІ визначає правові, організаційні та фінансові засади функціонування і розвитку науково-технічної сфери, створює умови для наукової і науково-технічної діяльності.

Згідно ст.1 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» **наукова діяльність** визначається як інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання і використання нових знань. Основними її формами є фундаментальні та прикладні наукові дослідження. **Науково-педагогічна діяльність** визначається як педагогічна діяльність у вищих навчальних закладах та закладах післядипломної освіти III—IV рівнів акредитації, пов'язана з науковою та (або) науково-технічною діяльністю;

Відповідно до ст. 4 даного закону **суб'єктами наукової і науково-технічної діяльності** є: вчені, наукові працівники, науково-педагогічні працівники, а також наукові установи, наукові організації, **вищі навчальні заклади III—IV рівнів акредитації**, громадські організації у науковій та науково-технічній діяльності.

Стаття 16 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» присвячена **питанням наукової і науково-технічної діяльності у системі вищої освіти**. В ній, зокрема, зазначається, що наукова і науково-технічна діяльність є невід'ємною складовою частиною навчального процесу вищих навчальних закладів III—IV рівнів акредитації. На вищі навчальні заклади III—IV рівнів акредитації поширюються права, передбачені для наукових установ.

Повноваження суб'єктів державного регулювання та управління у сфері наукової і науково-технічної діяльності (Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, Міністерства освіти і науки, молоді та спорту, інших центральних органів виконавчої влади, місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування) визначаються у розділі IV Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність». Форми і методи державного регулювання та управління у науковій та науково-технічній діяльності визначаються у розділі V даного закону.

Основними цілями державної політики у науковій і науково-технічній діяльності є: примноження національного багатства на основі використання наукових та науково-технічних досягнень; створення умов для досягнення високого рівня життя кожного громадянина, його фізичного, духовного та інтелектуального розвитку через використання сучасних досягнень науки і техніки; зміцнення національної безпеки на основі використання науко-

вих та науково-технічних досягнень; забезпечення вільного розвитку наукової та науково-технічної творчості.

Відповідно до законодавства держава забезпечує: соціально-економічні, організаційні, правові умови для формування та ефективного використання наукового та науково-технічного потенціалу, включаючи державну підтримку суб'єктів наукової і науково-технічної діяльності; створення сучасної інфраструктури науки і системи інформаційного забезпечення наукової і науково-технічної діяльності, інтеграцію освіти, науки і виробництва; підготовку, підвищення кваліфікації і перепідготовку наукових кадрів; підвищення престижу наукової і науково-технічної діяльності, підтримку та заохочення наукової молоді; фінансування та матеріальне забезпечення фундаментальних досліджень; організацію прогнозування тенденцій науково-технічного та інноваційного розвитку; підтримку пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки, державних цільових наукових і науково-технічних програм та концентрацію ресурсів для їх реалізації; створення ринку наукової і науково-технічної продукції та впровадження досягнень науки і техніки в усі сфери суспільного життя; правову охорону інтелектуальної власності та створення умов для її ефективного використання; стимулювання наукової та науково-технічної творчості, винахідництва та інноваційної діяльності; пропагування наукових та науково-технічних досягнень, винаходів, нових сучасних технологій, внеску України у розвиток світової науки і техніки; встановлення взаємовигідних зв'язків з іншими державами для інтеграції вітчизняної та світової науки.

Необхідно наголосити, що *крім вищезазначених законів, організаційно-правові засади наукової та інноваційної діяльності в системі вищої школи визначаються наступними законами:*

1. Закон України «Про науково-технічну інформацію» від 25.06.1993 № 3322-ХІІ визначає основи державної політики в галузі науково-технічної інформації. Ним регулюються правові і економічні відносини громадян, юридичних осіб, держави, що виникають при створенні, одержанні, використанні та поширенні науково-технічної інформації, а також визначаються правові форми міжнародного співробітництва в цій галузі.

2. Закон України «Про наукову і науково-технічну експертизу» від 10.02.1995 № 51/95-ВР визначає правові, організаційні і фінансові основи експертної діяльності в науково-технічній сфері, а також загальні основи і принципи регулювання суспільних відносин у галузі організації та проведення наукової та науково-технічної експертизи.

3. Закон України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» від 11.07.2001 № 2623-III визначає правові та організаційні засади цілісної системи формування та реалізації пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки в Україні.

4. Закон України «Про наукові парки» від 25.06.2009 № 1563-VI регулює правові, економічні, організаційні відносини, пов'язані із створенням та функціонуванням наукових парків, і спрямований на інтенсифікацію процесів розроблення, впровадження, виробництва інноваційних продуктів та інноваційної продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Згідно із ст.1 даного Закону **науковий парк** — це юридична особа, що створюється з ініціативи вищого навчального закладу та/або наукової установи шляхом об'єднання внесків засновників для організації, координації, контролю процесу розроблення і виконання проектів наукового парку. **Пріоритетними напрямими діяльності наукового парку** є економічно і соціально зумовлені наукові, науково-технічні та інноваційні напрями діяльності, що відповідають меті створення наукового парку, галузевому профілю та/або спеціалізації вищого навчального закладу та/або наукової установи (які є базовими елементами наукового парку), враховують потреби регіону (території), в якому створено науковий парк, та узгоджуються з напрямами діяльності, визначеними Законами України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки», «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» та іншими законодавчими актами України в науковій, науково-технічній та інноваційній сферах.

Слід зазначити, що, крім даного закону, наукові парки створюються та діють відповідно до Господарського та Цивільного кодексів України, законів України «Про вищу освіту», «Про інвестиційну діяльність», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про інноваційну діяльність», «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій», інших нормативно-правових актів, що регулюють відносини в науково-технічній та інноваційній сферах.

5. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 № 40-IV визначає правові, економічні та організаційні засади державного регулювання інноваційної діяльності в Україні, встановлює форми стимулювання державою інноваційних процесів і спрямований на підтримку розвитку економіки України інноваційним шляхом.

Згідно із ст.1 даного Закону **інновації** — це новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, про-

дукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери. **Інноваційна діяльність** — це діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг.

Відповідно до даного закону державну підтримку одержують суб'єкти господарювання всіх форм власності, що реалізують в Україні інноваційні проекти, і підприємства всіх форм власності, які мають статус інноваційних. Так, згідно ст. 17 даного закону суб'єктам інноваційної діяльності для виконання ними інноваційних проектів може бути надана фінансова підтримка шляхом повного або часткового безвідсоткового кредитування пріоритетних інноваційних проектів за рахунок коштів Державного бюджету України, коштів бюджету Автономної Республіки Крим та коштів місцевих бюджетів; повної чи часткової компенсації відсотків, сплачуваних суб'єктами інноваційної діяльності комерційним банкам та іншим фінансово-кредитним установам за кредитування інноваційних проектів; надання державних гарантій комерційним банкам, що здійснюють кредитування пріоритетних інноваційних проектів; майнового страхування реалізації інноваційних проектів.